

1956 egy csuvas író sorsában

1956-ban az „I. J. Jakovlev” Csuvas Pedagógiai Főiskola Bölcsészettudományi Karának harmadik évfolyamára jártam. Nemrég választottak meg a diákbizottság és az irodalmi szakkör egyik vezetőjének is, amelybe a csuvas fiatalok legjobbjai jártak. Miután hírrül vettük a szovjet csapatok bevonulását Magyarországra, mi, diákok tizenketten összegyűltünk a díszteremben, *hogyan kifejezésre juttassuk tiltakozásunkat.*

Az egybegyűltekek között elsősorban bölcsészhallgatók, fiatal irodalmárok, pályájuk kezdetén álló tudósok voltak, akik jól ismerték a magyar tudósok szerepét a csuvas nép ősi kultúrájának megőrzésében. *Reguly Antal, Munkácsi Bernát, Gombocz Zoltán, Zsiray Miklós, Budenz József és Németh Gyula* nevét gyakran emlegették. Elhatároztuk, hogy a szovjet csapatok bevonulása elleni tiltakozással segítünk e nagy magyarok utódainak.

Emlékszem, hogy a díszterembe berohant K. *Jevlampjev*, a főiskola rektora. Emlékszem ijedt szemére. De semmit sem mondott nekünk, hanem eltűnt. Amikor elkezdtek a beszédeket, odajött hozzánk M. J. *Szirotkin* professzor, akit mindnyájan nagyon tiszteltünk. A professzor tanított bennünket, bölcsész volt, a közelmúltban jelent meg *„A forradalom (éertsd: 1917. – A szerk.) előtti csuvas irodalom”* című alapvető munkája.

Azt mondta,

hogyan tiltakozásunk nem vezet semmire,

csak a hatalom reakcióját váltja ki, amely kifejeződik a kar bezárásában és a díszteremben jelenlévők száműzésében. A professzor azt mondta, hogy szeret bennünket, és hisz abban, hogy folytatjuk az ő általa elkezdett munkát. Ha elveszt bennünket, akkor kultúránk elveszti jövőjét.

Emlékszem csendes hangjányugodtan beszélt, nem kapkodott. Ez meggyőzött bennünket, lassanként széteszlottunk. Sikeredt elmondanunk egyet nem értésünket, mély felháborodásunkat a csapatok magyarországi bevonulásával kapcsolatban, vagyis mindazt, amiért összegyűltünk.

Nem tudom, kinek az érdeme volt (valószínűleg M. J. *Szirotkin* professzoré), hogy a hatalom akkor nem bántott bennünket. Valószínűleg magukat is féltették. Kis összejöveteletünket elkenték. De a KGB dokumentumaiban feltehetően rögzítették, és 1965-ben a *„Grúziai-ügy”* és ezt követően *„A csuvas csapatok”* ügyében folytatott kihallgatások során a KGB nyomozói, *Gavrilov* százados és *Szmirnov* alezredes felvetették az 1956-os ügyet.

A *„Grúziai-ügy”* kísérlet volt arra, hogy megvádoljanak Grúzia szovjetellenes csoportjaival való kapcsolataimért. *„A csuvas csapatok”* ügyében a KGB azért folytatott nyomozást, mert feltételezték, hogy létrejött egy 20.000 fős csuvas csapat abból a célból, hogy megdöntsék a szovjethatalmat, és megalakítsák a Volga mellett a független csuvas államot. A KGB nyomozói

zói *„csuvas tábornok”*-nak, a *„csuvas csapatok főparancsnoka”*-nak neveztek ki – az iratokban.

Ezek az üldözések tragikus szerepet játszottak az életemben. A hatalom és a cenzúra minden egyes új művet nacionalistának és szovjetellenesnek tekintette. *„A Moszkvába vezető út”* és a *„Kék nyíl”* című történelmi regényeim is

szovjetellenes műveknek nyilvánították,

amelyekben – szerintük – kísérlet történik a történelmi valóság meghamisítására. (A későbbiekben éppen ezekért a regényekért kaptam meg a Nemzetközi Alekszander Fagyjev irodalmi díjat.)

Ez az üldözés egészen a *peresztrojka* kezdetéig tartott. 1988-ban megpróbálták fizikailag is megsemmisíteni. A KGB ügynökei rámtámadtak, de én csodával határos módon életben maradtam. Mindezt megírtam a *„Sorbaállítás a Golgotára”* és az *„Utazás a szocializmusból a boldondok országába”* című önéletrajzi műveimben. Az előbbi 1996-ban megjelent, az utóbbit egyelőre sajnos nem adták ki anyagiak hiányában.

Kikre emlékszem azok közül, akik 1956 októberében együtt voltak velem az „I. J. Jakovlev” Csuvas Pedagógiai Főiskola dísztermében, és tiltakoztak a szovjet csapatok magyarországi bevonulása ellen? Elsősorban legközelebbi barátaimra és eszmetársaimra (akkor is és a továbbiakban is!): *Migis Prokopjev*re, a Csuvas Televízió és Rádió későbbi szerkesztőjére, *Pjotr Matvejev*re, a pedagógiai tudomány jövőbeli kandidátusára, kritikusra, *Róza Sevlébire*, jövőbeli íróra és pedagógusra, jelenleg az Oroszországi Irodalmi Alap csuvas tagozata vezetőségének elnökére. Közülük az 1956-os év eseményeiről *P. Matvejev* írt *„Hogyan éltük túl”* című feljegyzéseiben, de a művet nem adták ki.

Ma már nem létezik a Szovjetunióval nevezett ország, ahol mindenkit ellenségnek, szovjetellenesnek és nacionalistának bélyegeztek aki csak egy keveset is gondolt saját népe szabadságára és újjászületésére. Létezik viszont Oroszország, az önálló Csuvas Köztársaság és a független Magyarország, és ezen országok népei. Kötelességünk új, jó, valóban egyenrangú kapcsolatokat kialakítani egymás között. Ne legyenek többet úgynevezett „idősebb és fiatalabb testvérek”. A népek, miként az emberek egymás nélkül nem tudnak élni. Különösen azoknak kell barátkozniuk egymással, akik génjeikben hordozzák az ősi vérokonság emlékét, mint a csuvasok és a magyarok. Egymás segítségére kell sietnünk, amikor erre szükség van.

Budapest, 1996. október 22.

Missi Juhma,

a Csuvas Köztársaság népi írója, akadémikus, a Csuvas Írók Szövetségének elnöke

Oroszból fordította: **Mayer Rita**